

נובמבר, 2021

צורך דחוף במציאת פתרונות לנגישות לאינטרנט ולתלמידים ולתלמידות בדואיות כחלק בלתי נפרד ממימוש זכותם לחינוך

"במהלך הקורונה הילדים שלנו איבדו יותר משנה שלמה של לימודים קריטיים להתפתחות שלהם בגלל מחסור באמצעים דיגיטליים. כעת, משרד החינוך מכריז על כך ש-20% מהלימודים בארץ יהיו לימודים טכנולוגיים. ללא תשתיות אינטרנט בסיסיות ביישוב שלנו, ובשאר הכפרים בדואים מוכרים ובלתי מוכרים, לא נוכל לשלב את הילדים שלנו בהחלטה החשובה הזו שתסייע לדור העתיד להתקדם אקדמית ותעסוקתית. אנחנו דורשים את מלוא יחס הרשויות לבעיה הזו שרק תלך ותחמיר עם התפתחות הלימודים בכלל הארץ שלא כוללת אותנו כרגע".

עדנאן אל נבאר, תושב בכפר בלתי מוכר תל עראד

הפערים בנגישות לתשתיות אינטרנט ואמצעי קצה לאורך שנים משקפת את החברה הישראלית. תלמידי החברה הבדואית בנגב נמצאת בתחתית הרשימה מבחינת נגישות לאמצעים אלו וסובלת מזה שנים בהעדר אוריינות דיגיטלית בסיסית. פערים אלו מצבים את התלמידים הבדואים בנגב בפיגור משמעותי לאחר יתר תלמידי ישראל במוכנותם למאה ה-21.

בחודשי הקורונה התחדד הצורך המיידי בחיבור לרשת האינטרנט של תלמידים ותלמידות מהקהילות הבדואיות בנגב. עבודת שטח, עדויות מקרב הקהילה, כמו גם תוצאות מחקרים מלמדים כי אי-הנגישות הלימודית שהחלה במסגרת הלמידה מרחוק של ההתמודדות עם נגיף הקורונה עוד רחוקה מלסיים את השפעתה על דור שלם של תלמידות ותלמידים בדואים. מאז פתיחת שנת הלימודים, התפרצויות קורונה במעל לחמש קהילות בדואיות הובילו לעיצומים, סגרים וחזרה לשגרה של אי-לימודים. במילים אחרות, העדר נגישות לתשתית אינטרנט מהיר בבתי הספר והבתים מונע מתלמידים בדואים להשתתף במערכת החינוך בצורה שווה לתלמידים ביישובים אחרים בישראל.

האוכלוסייה הבדואית בנגב היא האוכלוסייה הענייה ביותר בישראל, 79.6% מהילדים בה חיים תחת לקו העוני (המוסד לביטוח לאומי, 2018), מהם 24,000 ילדים לומדים בגני הילדים ו-96,300 בבתי הספר היסודיים והתיכוניים (משרד החינוך, 2021). המגפה העולמית שהביאה לבידוד ומגבלות בגישה למוסדות החינוך אילצה אימוץ פתרונות טכנולוגיים ללמידה מרחוק ושינתה את אופיה של מערכת החינוך. אי השוויון שהיה קיים עוד

קודם, לא זכה לפתרון הולם דבר המביא להנצחתו של הפער דיגיטלי והאי שוויון בין קבוצות לומדים שונות ביחס למשאבי למידה ברשת.

לפי עדויות העולות מהשטח (הורים ומנהלי בתי ספר) רוב התלמידים והתלמידות הבדואים לא השתתפו בשיעורים ברשת, מפאת מחסור במחשבים או טלפונים, מחסור בקליטה סלולרית, או במקרים רבים – חוסר הנגישות של המורות והמורים עצמם לרשת האינטרנט וחוסר ההיערכות הבית ספרית להציע שיעורים מרחוק. מהלכים שונים בהם נקט משרד החינוך, כגון חלוקת מחשבים (שהגיעו רק ל-13% מהתלמידים הבדואים) נועדו להתגבר על הפער הדיגיטלי, עם זאת, המציאות בשטח לימדה כי עבור רוב התלמידים אין הדבר היה מספק. על פי דו"ח שכתבו דהאן ואבו-רביעה-קווידר (2020) אודות ההשפעה של מגפת קורונה על מערכת החינוך הישראלית, למאות אלפי תלמידים בישראל אין גישה לטכנולוגיה ולסביבה הפיזית הנדרשת ללמידה מרחוק.

במקרה של ילדים בדואים מכפרים מוכרים ובלתי מוכרים, המעבר ללמידה מקוונת משאיר עוד פחות אפשרויות למידה. המחקר הגיע למסקנה שרוב מוסדות החינוך שבהם קיים אחוז גבוה של תלמידים מהקבוצות הסוציו-אקונומיות הנמוכות ביותר, חסרה היכולת לייצר תכנים חינוכיים המתאימים ללמידה מקוונת. בנוגע לאוכלוסייה הבדואית בנגב העדר נתוני אמת, כפי שקבע מבקר המדינה בדוח לשנת 2021, מגביל קביעה של מדיניות ציבורית מתאימה לפיתוח התכנון האסטרטגי.

על פי דיווח איגוד האינטרנט הישראלי לשנת 2018 רוב תשתיות האינטרנט במגזר הערבי אינן יציבות. לפי סקר המשתמשים של איגוד האינטרנט משנת 2020 על איכות תשתיות אינטרנט במגזר הערבי, עולה כי 31% מהאוכלוסייה הערבית "לא כל כך מרוצה" או "בכלל לא מרוצה" מאיכות האינטרנט בבית (מבחינת מהירות גלישה והיעדר ניתוקים); לעומת רק 22% מכלל האוכלוסייה. כמו כן, 45% מכלל האוכלוסייה העידו על חוויה חיובית או מאוד חיובית בשימוש באינטרנט לצורך עבודה או למידה מהבית; לעומת 30% מהאוכלוסייה הערבית. בהתאמה, 15% מהמגזר הערבי דווחו על חוויה שלילית או מאוד שלילית לעומת 10% מכלל האוכלוסייה.

תשתיות האינטרנט אינן מפותחות ביישובים הבדואים בנגב כמו ביישובים יהודיים. למעשה, ל-51% ממשקי הבית הערביים בישראל אין תשתית וחיבור אינטרנט, לעומת 21.7% ממשקי הבית היהודיים (דהן ואבו-רביעה-קווידר, 2020). פערים דומים נמצאו גם בנוגע לבעלות על מחשבים ביתיים, והשימוש במחשב בקרב דוברי עברית גבוה פי שניים מאלו הנהוגים בקרב דוברי ערבית. על פי דו"ח של המועצה הלאומית לילדים בישראל (2020), ל-52% מהתלמידים דוברי הערבית אין מחשב זמין, בניגוד ל-35% מהתלמידים דוברי העברית. לכ

-56% מהתלמידים בבתי הספר דוברי הערבית אין חיבור יציב וחזק לאינטרנט, לעומת 30% מהתלמידים דוברי העברית.

עבור הקהילות הבדואיות בנגב, אין נתונים ספציפיים או מחקר בהובלת משרד החינוך או הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר לרוב לא "סופרת" את האוכלוסייה. עם זאת, עדויות משטח מלמדות כי המצב רעוע אף יותר בכל אחד מהישובים, המוכרים או לא, בנגב.

פורום דו קיום, האיגוד האינטרנטי, והקליניקה לזכויות אדם בינלאומיות באוניברסיטה העברית בירושלים פנו ב-2 בספטמבר, 2021 למשרד החינוך, משרד הכלכלה ומשרד התקשורת בבקשה מציאת פתרונות לנגישות לאינטרנט לתלמידים ולתלמידות בכפרים הבדואים בנגב, כחלק בלתי נפרד ממימוש זכותם לחינוך. עד היום הארגונים לא קבלו מענה.

בזאת, הארגונים דורשים כי:

א. משרד התקשורת ומשרד החינוך יתחילו מייד בפתוח של תכנית אסטרטגית לחיבור מהיר והרחבת הנגישות למחשבים לבתי הספר והישובים הבדואים על מנת להקטין בטווח הקצר ובינוני את בעיית הנגישות לרשת האינטרנט.

ב. אנו דורשים ממשרד החינוך לבצע מעשים על מנת לצמצם את הנשירה של אלפי תלמידים ותלמידות מהאוכלוסייה הבדואית בנגב, ולספק פתרונות מותאמים תרבותית ובשפה הערבית כדי לאפשר למידה מקוונת בבתי פרטיים להמשכיות הלמידה, כמו גם במוסדות חינוך, כולל הכשרה למורים.

נגישות לאינטרנט היא חלק מהזכות לחינוך במשפט הבינלאומי והישראלי ומצויה בכלל תכניות משרד החינוך ומטורות המשרד. על מוסדות המדינה לאפשר פתרונות זמניים מידיים לנגישות לאינטרנט עד להסדרה תשתיתית של הנושא עליה עומלת המדינה.

מקורות

איגוד האינטרנט הישראלי (2018). דו"ח שנתי. אחר מתוך <https://www.isoc.org.il/files/docs/general-meetings/2019/isoc-il-annual-report-2018.pdf>

איגוד האינטרנט הישראלי (2020). סקר הגולש הישראלי – שימוש באינטרנט בישראל בדגש על תקופת הקורונה (יולי 2020). אחר מתוך <https://www.isoc.org.il/sts-data/israeli-internet-usage-survey-2020>

המועצה הלאומית לילדים בישראל (2020). דוח על נתונים במהלך משבר קורונה. אחזר מתוך:

<https://tinyurl.com/8w2v4a3z>

משרד החינוך לפי בקשת חופש המידה מטעם פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי, 2020.

משרד החינוך, כלכלה ומינהל תקציבים, מינהל תקשוב ומערכות מידע (2021). אחזר מתוך

<https://shkifut.education.gov.il/district/6>

המוסד לביטוח לאומי. ממדי העוני והפערים החברתיים - דוח שנתי, 2018. אחזר מתוך

<https://tinyurl.com/6jve9ckz>

דהאן, ואבו רביה-קווידר, 2020. משבר קורונה והשפעתו על מערכת החינוך הישראלית.

דוח שנתי של מבקר המדינה 72 א - חלק ראשון, 2021. היבטים של ממשל בנגב. זמין בכתובת

<https://tinyurl.com/85zr6d95>

כתיבה: אליאן קרמר ודנה יפה

עריכה: חיה נח, שחף וייסבן

על פי דרישת החוק, פורום דו-קיום בנגב לשוויון אזרחי גאה לציין כי כתוצאה משיתוף פעולה עם מדינות ידידותיות וארגונים

בינלאומיים שמקדמים זכויות אדם, רוב המימון לפעילותנו מגיע מ"ישויות מדיניות זרות."